

Tyrkiet i Europa eller Europa til Tyrkiet?

Et udmærket sted at starte, hvis man er interesseret i de centrale dilemmaer, paradokser og temaer i diskussionen om Tyrkiets tilknytning til Europa

Martin Løntoft: *Europas Spejl – Den europæiske meningsdannelse om Tyrkiet 1987-2004*. Jean Monnet Centrets Skriftserie, Nr. 8, Oktober 2005., 50 kr.¹

Af Christoffer Kølvraa

Jean Monnet Centrets skriftserie - hvis hensigt er at gøre "vægtige arbejder", der ikke har fundet anden publicering, tilgængelige for et bredere publikum - har i denne ånd valgt at udsende Martin Løntofts speciale "Europas Spejl – Den europæiske meningsdannelse om Tyrkiet 1987-2004". Da diskussionen om Tyrkiets geopolitiske placering i, uden for eller på kanten af Europa jo langt fra er bragt til ende, og denne diskussions mere manifesterede politiske aflægger i form af forhandlingerne om Tyrkiets optagelse i EU kun kan forventes at tage til i de kommende år, vil dette skrift utvivlsomt være relevant for mange. Løntofts arbejde er dog ikke en traditionel (integrations) historie. Det søger at forholde sig til dimensioner af problemstillingen, der rækker ud over de umiddelbart politisk-institutionelle aspekter af EU's forhold til Tyrkiet. Ambitionen er at læse debatten om Tyrkiet som en forhandling om europæisk identitet, idet det - som titlen antyder - antages, at Tyrkiet debatten "fungerer som et spejl for det Europa debattens aktører ønsker at opbygge" (Løntoft 2005: 7). Analysens fokus præsenteres dermed som et andet end den klassiske politologiske eller historiske søgen efter centrale aktørers - ofte skjulte eller fordækte - motiver og bevæggrunde, og er i stedet orienteret imod selve "argumentationens udvikling og de vilkår debatten udspillede sig indenfor" (Løntoft 2005: 8). Det er med forfatterens egne termer altså et fokus på meningsdannelsen i en identitetspolitisk optik. Kildematerialet for dette foretagende udgøres dels af Europa-parlamentets debatter om Tyrkiet dels af artikler fra Frankfurter Allgemeine Zeitung og The Economist (disse suppleres i et mindre, perspektiverende afsnit med artikler fra den danske dagspresse).

Vi har altså at gøre med en konstruktivistisk angrebsvinkel, der interesserer sig specielt for den sproglige dimension af politik, for, hvordan handlinger legitimeres gennem forskellige konstruktioner af aktørernes identitet og objektets karakter. Man kunne herfra forledes til at kalde Løntofts sigte en slags diskursanalyse, et begreb der efterhånden anvendes så bredt, at det ofte

ikke signalerer andet end netop en interesse for sproglige konstruktioner, men i netop dette tilfælde - af grunde jeg skal vende tilbage til - synes der at være en række tydelige grunde til ikke at anvende denne betegnelse og endvidere til, at forfatteren aldrig selv bruger den.

Specialet har en for historiestudiet klassisk opbygning. Efter den indledende problemformulering og et kort teoretisk/metodisk afsnit, møder man to mere fyldige kapitler, der skal sætte konteksten - dvs primært afklare den historiske baggrund - for den efterfølgende analyse. Først udlægges Europa-begrebets udvikling inden for EU siden Anden Verdenskrig, og de stadig relevante centrale dynamikker og paradokser i denne konstruktion trækkes frem. Siden fokuseres på den historiske og politiske udvikling, de institutionelle faktorer og de bagvedliggende strategiske og økonomiske forhold for EU og Tyrkiets forhold i samme periode. Herefter påbegyndes den egentlige analyse.

Det er Løntofts grundlæggende tese, at særligt to Europabegreber eller versioner af europæisk identitet er på spil i diskussionen: en kulturel og en værdibaseret. Udredningen af spillet, mellem disse to forskellige konstruktioner af Europa og konsekvenserne for Tyrkiets position er analysens hovedpointe og styrke. Med dette sigte skriver Løntoft sig ind i en af kerneproblematikkerne i såvel den politiske som den videnskabelige diskussion omkring europæisk identitet: hvorvidt Europa må tænkes som proces eller essens - eller som en kombination. Spændingen mellem disse to konstruktioner af Europa udspringer i høj grad fra det paradoks, at de europæiske værdier samtidig er universelle. Som sådan kan de ikke i sig selv være grundlag for en fast afgrænsning af Europa, her må man i stedet falde tilbage på en arbitrær geografisk kategorisering i og med, at kun europæiske lande kan søge optagelse.

Løntoft viser overbevisende det dilemma, som Tyrkiet stiller denne Europakonstruktion i: i modsætning til østlandene der allerede var europæiske (geografisk, historisk, kulturelt) og derfor kunne *blive* EUropæiske (ved at acceptere de fælles værdier) er spørgsmålet vedrørende Tyrkiet - eller rettere i debatten om Tyrkiet - hvorvidt accepten af de officielle værdier; viljen til at *blive* europæere, opvejer, at Tyrkiet i manges opfattelse ikke - historisk, geografisk, kulturelt - er et europæisk land.

Primært i behandlingen af parlamentstalerne udleveres det således, hvordan den essentielle kulturelle version af europæisk identitet i stadig større grad trækkes ind i debatten af parlamentsgrupperne karakteriseret som

¹ Skriftseriens numre kan bestilles ved at skrive til hissvm@hum.au.dk. Betalingen for numrene foregår ved at indbetale 50 kr. pr. stk. på følgende konto: JMC, reg. nr. 5073, konto nr. 1 474 800 (Den Jyske Bank, Danmark). Husk endelig at oplyse navn til banken, således at man kan se, at regningen er betalt. På centerets hjemmeside (www.jmc.au.dk) kan man se de øvrige udgivelser i skriftserien.

centrum-højre, efterhånden som fremskridt i den tyrkiske reformproces underminerer en distinktion og afgrænsning mellem Europa og Tyrkiet, der hviler på henvisningen til de europæiske værdier.

En grundfortælling om EU

Den værdibaserede version af europæisk identitet, d.v.s. opfattelsen af Europa som defineret gennem og samlet omkring en række universelle værdier, udgør ifølge Løntoft en "grundfortælling" i EU og er særligt i parlamentet en så markant normativ ramme for argumentationen, at den kan siges at udgøre dettes "institutionelle identitet". Løntofts sekundære ambition er at vurdere vægten af denne normative ramme ved at sammenligne argumentationen i parlamentet med tekster uden for denne ramme: de ledende artikler i *Frankfurter Allgemeine Zeitung* og *The Economist*. Analysen af disse artikler afslører måske ikke så overraskende den samme struktur af en spænding mellem et kultur- og et værdibaseret Europabegreb, om end denne her optræder tidligere og mere markant end i parlamentet. Der konkluderes således, at "[m]ens debattens overordnede mønster var det samme i Parlamentet og pressen, var meningsdannelsen således friere i offentligheden end indenfor EU-rammen." (Løntoft 2005: 97). Man kunne her rent metodisk indvende, at disse artikler måske ikke så uproblematisk kan gøres til repræsentative for meningsdannelsen i en så udbredt kategori som "offentligheden". Men en mere prægnant kritik er, at konklusionerne trukket fra denne del af analysen ikke leverer nok nyt til at retfærdiggøre den plads, der bruges på den. Pladsen ville i denne anmelders øjne være bedre brugt til at gå mere i detaljer med det primære parlamentariske kildemateriale.

Et mere overordnet, men forbundet problem er, at analysen som helhed synes begrænset af specialets endog meget sparsomme teoribrug. Det teoretisk/metodiske afsnit består i for det første at opridse forskellen på en realistisk og en konstruktivistisk tilgang til *International Relations Theory*. Den første fokuserer entydigt på aktørernes i forvejen givne interesser, mens den anden medtager indflydelsen fra normer og fra konstruktionerne af aktørernes identitet. Løntoft abonnerer naturligvis på den sidste. For det andet præsenteres Jürgen Habermas' ide om tre overordnede kommunikative rationaliteter; en pragmatisk, en etisk og en moralsk. Men disse omformes med det samme til at korrespondere med emnet, så de herefter fremstår som tematiserende tre typer argumenter i Tyrkiet-diskussionen: en *pragmatisk* forholder sig til de sikkerhedspolitiske, økonomiske og indflydelsesmæssige gevinster ved at optage eller udelukke Tyrkiet, en *kulturel* forholder sig til Tyrkiet som essentielt europæisk eller ikke-europæisk og endelig en *værdibaseret* refererer til en proces, hvorigennem Tyrkiet kan blive europæisk gennem reformer. Resultatet af denne meget tætte integration af teorien i forhold til det forhåndværende emne er imidlertid, at Habermas i mindre grad fungerer som en teoretisk ramme og i stedet nøjes med at levere tyngde

til den valgte analytiske tematik. En tematik, der for så vidt sagtens kunne stå på egne ben.

Hvad man imidlertid savner, er en nærmere teoretisk afklaring af forholdet mellem den virkelighed, som de pragmatiske argumenter henviser til, og de identitetskonstruktioner, som produceres i argumentationen. Uden en sådan fornemmer man en implicit spænding imellem den virkelighed, som det fyldige historiske baggrundsafsnit beskriver – specielt det noget bombastisk titulerede underafsnit "Den Tyrkiske Realudfordring" – og den konstruktivistiske analyse af de politiske udsagn. Når det f.eks. i realudfordringsafsnittet udlægges som et "konstant vilkår" for debatten, at "[s]elvom Tyrkiets sikkerhedspolitiske rolle ændrede karakter med afslutningen på den Kolde Krig, ligger landet stadig som frontstat på konflikt grænsen, nu mellem Vesten og den islamiske verden" (Løntoft 2005: 39), så ville det have været mere interessant, såfremt Løntoft her var gået et skridt videre i sin konstruktivisme og havde analyseret, hvordan dette vilkår også produceres diskursivt, f.eks. ved at trække elementer fra Samuel Huntingtons ide om et *Clash of Civilisations* (Huntington 1996) ind i formuleringen af europæisk identitet. Når denne karakteristisk af Tyrkiet, sammen med landets "økonomiske tilbagestående", i stedet udlægges som objektive forudsætninger for diskussionen, giver det uvægerligt identitetskonstruktionerne en aura af gammeldags ideologi eller med et mere moderne term af spin: de "virkelige problemer" synes at eksistere uafhængigt af den politiske sprogbrug.

En mere udbygget sprogteori, f.eks. hentet fra diskursanalysen kunne have afværget dette. Nu kunne man indvende, at vi endnu ikke er nået dertil, hvor enhver analytisk behandling af politisk argumentation eller sprogbrug absolut må tage form af en diskursanalyse. Det er bestemt ikke alle som har plads, lyst eller mener det er nødvendigt at bruge mange sider af sit speciale på at diskutere de – til en vis grad fortærskede – ontologiske og epistemologiske spørgsmål, der florerer inden for dette felt. Som tidligere antydte synes Løntofts udeladelse af sådanne teoretiske spørgsmål da heller ikke at skyldes uvidenhed om deres eksistens: Diskursbegrebet sniger sig enkelte gange ind i teksten, men forfatteren betegner aldrig sit arbejde som en diskursanalyse. Udeladelsen forekommer dermed som et bevidst fravalg – som man kan være enig eller uenig i – men det ville ikke desto mindre have været rigtig interessant at blive delagtiggjort i begrundelserne for dette valg. Mere grundlæggende må man dog forundres over at et speciale, der så konsekvent og i så mange afskyninger gør brug af identitetsbegrebet, ikke finder det nødvendigt at teoretisere dette nærmere end med en henkastet bemærkning om, at "kollektiv identitetsdannelse forudsætter eksistensen af en såkaldt "signifikant anden"." (Løntoft 2005: 22). Analysen ville have haft godt af en stærkere underbygning fra den betragtelige litteratur om identitet og om de mange forskellige former og funktioner, som "den anden" antager i forhold hertil.

Alt dette til trods forekommer Martin Løntofts speciale stadig at være et rigtig udmærket sted at starte, hvis man er interesseret i de centrale dilemmaer, paradokser og temaer i diskussionen (eller diskursen) om Tyrkiets tilknytning til Europa.

Litteratur

Huntington, S. (1998): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Touchstone.

Christoffer Køløråa er ph.d.studerende i Europastudier.